

57095815-0	03/02/2017	הארץ - תרבות וספרות	עמוד 1	1	13.17x26.51
מאגנט הוצאת ספרי - 25910					

יומן | בני ציפר

אי היכולת לשבת בשקט בחדרנו

מחשבות על "מחשבות"
של בלז פסקל

בלז פסקל

בארץ כיום הם ספרים מתורגמים ומדוע מעטים כל כך עדיין הרומאנים המקוריים ה"נורמליים", כלומר כאלה שמטרתם לספק לך מסע יפה ואינם מכים על ראשך בפעלולים אקספרימנטליים ובפטישים של שואה וכיבוש.

התחלתי ברומאן של ארדיטי "פנסיון מרגריט". מבנה פשוט וקלאסי ומאוזן להפליא. אילו זה היה רומאן עברי, המבקרים היו כותבים עליו שהוא קי"טשי. בסוף הקריאה אמרתי בלבי: למרות שיש כמה סופרים עברים נפלאים הכותבים רומאנים קריאים ולא מתיימרים, "הספרות העברית" בכללותה מושכת עדיין אל האדרת הבלתי קריא והיומרני. כל זה למה? מפני שמעולם לא היה לה פילוסוף כבלז פסקל שי זהיר את הסופרים להפסיק להתלהב מעצמם ולהכיר בכך שהספרות אינה יותר מהסחת דעת.

הרומאן האחר של ארדיטי שגמעיטי בצמא הוא "אל טורקטו". כאן הסתכן הסופר במבנה משוכלל יותר ובעלילה היסטורית מפותלת. המעשה מתרחש במאה ה-16. צעיר יהודי כשרוני מאיסטנבול ושמו סוריאנו מתגלגל לאיטליה הרנסנסית, נעשה תלמידי דו של טיציאן וזוכה שם לכינוי "אל טורקטו", ובי כינוייקור זה הוא חתום על אחד הציורים הנפלאים המיוחסים בטעות לטיציאן ולמעשה צייר אותו סוריאינו. זהו הציור "איש עם כפפה".

דרך דמותו של סוריאנו הלה – המצויר באמינות כזאת שלרגע נפתה הקורא להאמין שאכן היה אמן כזה – ארדיטי מרמז מבעד למסיכה על חייו שלו: יהודי טורקי שהתגלגל למערב אירופה, עשה קריירה מצליחה והתבולל בה, אבל משהו מסגיר לנצח את שונותו כיהודי וכטורקי.

בשנת 2014 ביקר ארדיטי בארץ כאורח של השי גרירות הצרפתית, אבל הביקור לא עורר, לבושתנו, שום הד ספרותי. אני מודה לגורל שהקרה את ספריו על דרכי עתה, כי אני נמנה עם הקהל הגדול הזה שמאמין – ויעידו על כך רשימות רבי המכר – כמה שהאמין פסקל, שהספרות צריכה להסיח את דעתנו, ואם לא תעשה כן – נקרא תרגומים.

אני מחזיק בידי בהתרגשות את הספר "מחשבות" של בלז פסקל, שיצא לאור עכשיו בהוצאת מאגנס בתרגומה של רמה איילון ובעריכתה של ז'ואל הנסל (בת משפחתו של ההוגה היהודי הצרפתי עמנואל לוינס). ההתרגשות שלי דומה לזו של אבותי היהודים הספרדים שלמדו בתי ספר צרפתיים באיסטנבול ושם דיקלמו בנאוה קטעים מ"אסתר" ו"עתליה", מחזותיו המקראיים של ז'אן ראסין, או את הפואמות המקראיות של ויקטור הוגו, כגון "בעז הנד" רדם", והתגאו בכך שגדולי הקלאסיקאים הצרפתים כתבו "עלינו היהודים". כך אני מתגאה – בתור מי שגדל על ברכי הספרות הצרפתית – בכך שחולקים כבוד נדיד לקלאסיקה הצרפתית של המאה ה-17 בדימות התרגום המצוין והמוקפד הזה של יצירת המופת הפילוסופית הבלתי גמורה של הפילוסוף בלז פסקל, שעד היום משמשת אותי כמדריך נסתר לחיים. איך להיות חילוני ועדיין רתי בתוכך – זה פסקל. להיות מודע להבל של החיים שאנו חיים בלי להימנע מלחיות את אותם חיים חסרי תוכן – זה פסקל. היהלום שבכתר ה"מחשבות" שלו הוא לדעתי קטע 139 (עמ' 62-67) הנושא את הכותרת "הסחת הדעת", או בצרפי תית Divertissement, שמשפט המחץ שלו הוא: "כל צרותיהם של בני האדם נובעות ממקור אחד, והוא אי היכולת שלהם לשבת בשקט בחדרם".

משפט ענק המבטל במחי יד את הפוליטיקה ותע"תועיה ומוחק את הספרות והאמנות והעיתונות והמי סיבות האופנתיות ואף האהבה כהסחות דעת פשוטות, כשקרים הבאים לכסות על ריקנות פנימית. האם פירושו של דבר שעלינו להפסיק עכשיו לחיות בהמלצתו? לא כי. פסקל רק מבקש מאתנו להיות מסוגלים להסתכל על חיינו מבחוץ, מפרספקטיבה של נצח, בציניות הראויה.

ועובדה, הקריאה המחודשת והנרגשת בקטע המכונן הזה, הטוען שחיינו הם בסך הכל מרדף אחר שטויות, עורר דדה אותי לצאת מחררי לבקר בחנות הספרים הצרפתית בכיכר מטריק בתל אביב במיין תאוה לגילוי של הסחת דעת ספרותית חדשה. כשסרתקתי שם את מדף הרומאנים נתקלתי בשורה של המחברים הצרפתים ששם מתחיל ב-A בשם Metin Arditi. שם פרטי טורקי מובהק ושם משפחה יהודי מובהק. מתברר שהוא סופר נודע שנולד בטורקיה וחי בז'נבה מאז ילדותו המוקדמת; אדם בעל אמצעים העושה הרבה למען ישראל ולמען הדו קיום בין ישראלים לפלסטינים, ובין השאר הקים קרן על שמו המקיימת תחרות סיפורים קצרים נושאת פרסים לסטודנטים ישראלים.

קניתי שני רומאנים שלו ובלעתי אותם תוך יומיים-שלושה. תוך כדי קריאתם נדמה לי שמצאתי תשובה לחידה כלשהי שהועלתה באוזני בשבוע שלאחר זכייתו של הרומאן "המורה" מאת מיכל בן נפתלי בפרס ספיר. החידה היתה למה, למרות הדחייפה הפיננסית והתקשורתית הנכבדה שמספק מפעל הפיס למען הפצת העניין בספרות העברית המקוריית, רוב רובם של הספרים שברשימות רבי המכר